

Riigikogu põhiseaduskomisjoni istungi protokoll nr 100

Eesti, videosilla vahendusel

Teisipäev, 08. juuni 2021

Algus 14.00, lõpp 17.30

Juhataja: Toomas Kivimägi (esimees)

Protokollija: Silja Tammeorg (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Maria Jufereva-Skuratovski (Andrei Korobeiniku asendusliige), Kert Kingo (Kalle Grünthali asendusliige), Oudekki Loone, Lauri Läänemets, Paul Puustusmaa, Urmas Reinsalu, Marko Torm, Mart Vörklaev

Komisjoni ametnikud: Erle Enneveer (nõunik-sekretariaadijuhataja), Karin Tuulik (nõunik), Helin Leichter (nõunik)

Kutsutud: riigi peaprokurör Andres Parmas (1. päevakorrapunkt); algataja Raimond Kaljulaid; Justiitsministeeriumi avaliku õiguse talituse nõunik Mariko Jõeorg-Jurtšenko; riigi valmisteenistuse juht Arne Koitmäe (2. päevakorrapunkt); pöördumise esitajate kontaktisik Aleksander Steinberg, esindaja Daniel Rüütmann (5. päevakorrapunkt); pöördumise esitajate kontaktisik Vahur Kollom (6. päevakorrapunkt), Riigikogu Kantselei avalike suhete osakonna kommunikatsioonijuht Epp-Mare Kukemelk (1.-7. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Riigi peaprokuröri ülevaade seadusega prokuratuurile pandud ülesannete täitmise kohta eelmisel kalendriaastal
2. Raimond Kaljulaidi algatatud Riigikogu valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu (374 SE) ettevalmistamine esimeseks lugemiseks
3. Kollektiivse pöördumise „Kaja Kallase valitsus peab astuma tagasi“ arutelu
4. Kollektiivse pöördumise „EXIT - Eesti lõpetab kuulumise Euroopa Liitu“ arutelu
5. Kollektiivse pöördumise „Siseminister Kristian Jaani peab tagasi astuma“ arutelu
6. Kollektiivse pöördumise „Ka kõrgemad riigiteenistujad saavad väiksema palgaga hakkama“ arutelu
7. Info ja muud küsimused

1. Riigi peaprokuröri ülevaade seadusega prokuratuurile pandud ülesannete täitmise kohta eelmisel kalendriaastal

Andres Parmas tutvustas komisjonile riigi peaprokuröri ülevaadet seadusega prokuratuurile pandud ülesannete täitmise kohta eelmisel kalendriaastal. Ta selgitas, et registreeritud kuritegude üldarv langes eelmisel aastal endiselt. Suurem osa toimepandud kuritegudest on masskuriteod, mis moodustasid kõigist registreeritud kuritegudest 62 %. Üle kolmandiku

registreeritud kuritegudest on varavastased kuriteod ja nende hulgas on kaalukas varguste osakaal, mida oli 2/3 varavastastest kuritegudest. Varavastaste kuritegude osas on toimunud võrreldes üle-eelmise aastaga väikene langus. A. Parmas märkis, et samas on küberkelmuste kasv olnud suur.

A. Parmas tõi välja, et isikuvastaste kuritegude osas toimus eelmisel aastal väike tõus. Samuti registreeriti eelmisel aastal rohkem raskeid isikuvastaseid kuritegusid. A. Parmas märkis, et selle aasta esimesed kuud näitavad, et see oli lihtsalt teatud anomaalia ja tegelikult raskete isikuvastaste kuritegude osas ei ole näha püsivat tõusvat trendi. Selle aasta esimesel viiel kuul on olnud rakseid isikuvastaseid kuritegusid, sh tapmisi tunduvalt vähem, kui neid registreeriti eelmisel aastal.

A. Parmas märkis, et üsna palju on olnud liikluskuritegusid ja 19 % kuritegudest moodustavad muud kuriteod. Kui vaadata konkreetseid kuriteoliike, siis kõige rohkem oli vargusi ja kehalisi väärkohtlemisi, samuti mootorsõiduki jooles juhtimisi.

A. Parmas selgitas, et trendidest rääkides võib välja tuua, et 2020. aastal vähenesid isikuvastased ja varavastased kuriteod. Registreeritud seksuaalkuritegude arv vähenes tuntuvalt ja see oli tingitud peamiselt laste vastu toime pandud kontaktsete ja mittekontaktsete kuritegude registreerimise kahanemisest. Samas on kõikumised väikesed ning selleks, et teha põhjanevaid järeldusi, tuleks neid trende vaadata pikema aja jooksul. A. Parmas tõi välja, et eelmisel aastal kahanes ka raskete varavastaste kuritegude ehk röövimiste arv. Kui vaadata üldiseid numbreid, siis on toimunud stabiliseerumine ja kuritegude üldarvu langus ei ole enam väga suur.

A. Parmas selgitas, et tehtud ohvriuring näitab, et 5 % küsitletutest on väitnud, et nad on langenud kuriteo ohvriks, sh 1 % küsitletutest on öelnud, et nad on langenud vägivaldse kuriteo ohvriks. Vägivallaga ähvardamise ohvriks on langenud 3 % küsitletutest. A. Parmas tõi välja, et väga palju on olnud ohvriabi töötajate poole pöördumisi – üle 10 000. Uusi kannatanuid oli üle 4000 ja paraku oli väga suur osa neist lapsed. Võrreldes 2019. aastaga oli uusi kannatanuid 8 % vähem ja ohvriabini jõudvatest kannatanutest olid kolm neljandikku naised.

A. Parmas märkis, et 2020. aastal konfiskeeriti 249 kriminaalasjas kriminaaltulu 2 236 503 euro väärtuses. Kõige enam konfiskeeriti vara Riigiprokuratuuri menetlustes (821 804 eurot). Võrreldes 2019. aastaga konfiskeeriti 2020. aastal kriminaaltulu ligi poole võrra väiksemas summas. A. Parmas sõnas, et kokkuvõttes on need kriminaaltulu summad väikesed ja rahvusvahelised uuringud on näidanud, et kriminaaltulust saadakse kätte umbes 1-2 %. Seega võib eeldada, milline on Eestis tegelik kuritegeliku käibe suurus ja selles osas on prokuratuuril veel väga palju arenguruumi.

A. Parmas sõnas, et tsiviilhagide rahuldamiseks mõisteti eelmisel aastal välja 2 329 433 eurot ning laekumata asenduskonfiskeerimisi oli 817 351 euro eest. Vabatahtlikult hüvitati menetluse kestel 1 110 119 eurot. Kohus konfiskeeris 2020. aastal jooles juhtidelt 123 sõidukit, kuid samas on A. Parmase hinnangul osutunud sõidukite konfiskeerimise meede vähe tulusaks, sest suur osa nendest sõidukitest on väheväärtuslikud ning üksnes koormavad õiguskaitseorganite tegevust. Suurim konfiskeeritud reaalne vara oli enam kui 700 000 eurot (kuritegeliku ühenduse juhtimine). Enam kui 100 000 eurot konfiskeeriti kolmes kriminaalasjas.

A. Parmas rääkis veel menetluslikust statistikast ning tõi välja, et lõplik menetlusotsus tehti 9 378 isiku suhtes, kes olid seotud 16 749 kuriteoga. See arv langes eelmisel aastal veidi ja selles on kindlasti oma osa COVID-19 pandeemial. 73% kriminaalasjadest lahendati prokuratuuris kuni 4 kuuga. Kohtueelses menetluses oli 308 üle 2 aasta kestnud kahtlustatavaga kriminaalasja ning selles osas on olnud väikene tõus. Kohtueelses menetluses

viibis vahi all 195 isikut, mis on vähem kui varasemalt. Vahistatute üldarv on olnud stabiilselt languses. 53% kohtueelse menetluse vahistatutest olid kinnipidamisasutuses viibinud kuni kaks kuud (2019 — 34%), üle nelja kuu oli vahi all viibinud 11% kõigist kohtueelse menetluse vahistatutest (2019 — 8%).

A. Parmas tõi välja, et prokuratuuris tehtud otsused lõpetada menetlus otstarbekuse alusel moodustasid 42% menetlusotsuste koguarvust. Viimase 5 aasta võrdluses on järjepidevalt suurenenud prokuratuuris lõpetatud menetluste arv. Vaadeldud perioodil oli vähemalt 10 kuud tööl 117 prokuröri (vrd. 2019 — 107). Keskmiselt menetles ringkonnaprokuratuuris töötanud prokurör ühes kuus lõpuni 6,6 kahtlustatavat (vrd. 2019 — 7,7). Abiprokurörid tegid 2020. aastal lõpliku menetlusotsuse keskmiselt 124 isiku suhtes (vrd. 2019 – 141).

A. Parmas selgitas, et mis puudutab jälitustegevust, siis jälituslube anti välja vähem kui aasta varem, kokku 733 isiku suhtes. Jälitustegevust kasutati kõige enam raskete või suure kahjuga kuritegude puhul, näiteks organiseeritud narkokuritegevuses, suuremahulistes maksukuritegudes, kuritegelike ühenduste tegevuses, korrupsioonis (vrd. 2019. aastal – 818 ehk langus 10%). Jälitustoiminguteks anti 1756 uut luba, sh prokuratuur 1029 ja kohus 727 luba (vrd. 2019. aastal – 1729 ehk tõus 2%). Jälitustoimingu tegemisest teavitati 2038 isikut ja jälitustoimingu tegemisest teavitamine lükati kohtu loal edasi 224 isiku puhul. Jälitusluba taotleti keskmiselt 82 päevaks, samas kui jälitustoiminguid tehti tegelikult keskmiselt 28 päeva jooksul. Seega võib kokkuvõtteks öelda, et mingit massilist jälitamist, millest inimesi ei teavitata, ei toimu.

A. Parmas rääkis vahistamistest ning selgitas, et 1. jaanuaril 2021 oli vahistatuid 472 ehk 5% võrra vähem kui aasta varem (01.01.2020 — 495). Kohtueelses menetluses viibis (01.01.2021 seisuga) vahi all 195 isikut ehk 41% kõigist vahistatutest. Võrreldes möödunud aasta sama ajaga oli kohtueelses menetluses vahi all viibijate arv mõnevõrra vähenenud ning vähenenud on ka osatähtsus koguarvust — 01.01.2020 oli kohtueelses menetluses vahistatute arv 225 ehk 45% kõikidest vahistatutest. Kuni 2 kuud kohtueelses menetluses vahi all viibinute osakaal suurenes võrreldes eelmise aastaga oluliselt ehk vahi all viibimise aeg on vähenenud — üle poole (53%) kohtueelse menetluse vahistatutest olid kinnipidamisasutuses viibinud alla kahe kuu (01.01.2020 — 34%). Siit paistab välja probleem, et suuretes kohtuasjades kohtumenetlused venivad.

A. Parmas tõi prokuratuuri prioriteetse valdkonnana välja lähisuhtevägivallaga tegelemise. 2020. a jäi lähisuhtevägivalla juhtumite arv eelmise aasta tasemele, kokku teavitati politseid üle 16 300 korra. Kuritegusid registreeriti eelmise aastaga võrreldes veidi vähem, peamiselt kehaliste väärkohtlemiste arvelt. Kasvutrendi jätkab ahistava jälitamise registreerimine, üle pooled ahistajatest on endised elukaaslased, peamiselt mehed. Rasked lähisuhtevägivalla kuriteod olid kuni eelmise aastani langeva trendiga, 2020. aastal pandi neid toime kolmandiku võrra rohkem. Suurenes lähisuhtes toime pandud tapmistest osakaal kõigist toime pandud tapmistest. Kokku suri lähisuhtevägivalla tagajärjel 16 inimest. Hukkunuteks olid 8 meest ja 8 naist, kelle keskmine vanus oli 54 eluaastat. Vähemalt kuus ohvrit olid ka varem kannatanud lähisuhtevägivalda. Lähisuhtevägivalla puhul on keskmine menetlusaeg prokuratuuris 45 päeva ja eesmärk on seda menetlusaega veelgi vähendada. Nendes asjades ei jää menetluse kiirus politsei või prokuratuuri taha, vaid pigem jäävad asjad venima kohtudes.

A. Parmas rääkis veel korrupsioonikuritegudest ja märkis, et prokuratuuri poolt on 2020. a menetletud korrupsioonikuritegude osas nähtav langustrend (2020. a kohtusse saadetud 5 kriminaalasia – vrd. 2019 – 12). Üks põhjus on selles, et neid kuritegusid uurivad prokurörid on hõivatud suurte kohtumenetlustega ja selliseid prokuröre ei ole kusagilt juurde võtta. 2020. a kohtusse saadetud menetluste seas oli aktuaalne toimingupiirangute rikkumisega seonduv (nt Põhja Ringkonna Prokuratuuri kriminaalasi, milles U. Arumäele esitati süüdistus maaeluministri nõunikuna toimepandud toimingupiirangu rikkumises) ning altkäemaksu andmise ja võtmisega seonduv (nt Riigiprokuratuuri kriminaalasi RIK poolt riistvara

riigihangetega seotud altkäemaksu võtmise ning andmise eest). Prioriteetsete menetluste hulka Riigiprokuratuuris on mõjutanud peamiselt korruptsioonivaldkonnaga tegelevate prokuröride kohtukoormus (nt Tallinna Sadama istungi näol) ning fakt, et 2021. a on kohtusse saadetud või saatmisel mitu prioriteetsena käsitletavat ja suurt avalikku tähelepanu saanud korruptsioonikuriteo menetlust.

A. Parmas selgitas, et mis puudutab kuritegelikke ühendusi, siis 2020. aastal saadeti kuritegeliku ühenduse süüdistusega (KarS § 255 ja KarS § 256) kohtusse 11 isikut 6 kriminaalasjas (2019 - 40 isikut 6 asjas, 2018 - 81 isikut 20 asjas). Kuritegelike ühendustega seotud kriminaaltulu konfiskeeriti 495 000 eurot. Sarnaselt 2019. aastale näitab KarS § 255/256 järgi kvalifitseeritavate kuritegude kohtusse saatmine jätkuvat langustrendi. Üheks põhjuseks on Riigikohtu 21.02.2019 lahend nr 1-16-6452 (nn „Tõnuso“ lahend), mis on täpsustanud oluliselt kuritegeliku ühenduse kvalifitseerimise nõudeid ja seeläbi kitsendanud KarS § 255 järgi süüdistuse esitamise võimalusi. Teisalt on perioodil 2015–2020 saadetud kohtu ette suur osa Eesti Vabariigis tegutsevatest suurt mõjuvõimu omavatest kuritegelikest ühendustest ning 2020. aastal on jätkunud kohtumenetluse staadiumis olevates kriminaalasjades süüdistuse esindamine.

A. Parmas sõnas, et enimohtlikemaist narkootikumidest on fentanüülide pakkumus võrrelduna 2017. aasta ja varasemate aastatega jätkuvalt väga madal. Fentanüülide pakkumuse madalal hoidmise kõrval on jätkuvalt oluliselt panustatud ressursse teiste tugevatoimeliste uimastite pakkumise vähendamisse, eeskätt amfetamiinide ja kokaiini kättesaadavuse piiramisse. Kokaiini levik on Eestis märgatavalt suurenenud ja sellest on paraku saamas laiatarbekaup. Kriminaalasjade arv, kus konfiskeeriti narkotulu, on võrreldes 2019. aastaga langenud (2019 - 136 vs 2020 - 105), vähenenud on ka konfiskeeritud vara hulk (2019 - 2 331 754 vs 2020 - 928 264).

A. Parmas selgitas, et küberkuritegudes lõpliku menetlusotsuse (KrMS § 201-203¹ või kohtusse saatmine) saanud isikute arv kasvas - kui 2019. aastal said küberkuritegudes lõpliku menetlusotsuse 20 isikut, siis 2020. aastal oli neid 23. Küberkuritegude arv kasvas (2019 - 21 vs 2020 - 23). Jätkuvalt puudub selge ja ühtne lähenemine selle kohta, missuguseid kuriteokoosseise küberkuritegude hulka arvestada. 2020. a tõestas, et kurjategijad kohanevad muutustega ühiskonnas kiiresti ning oskavad ära kasutada nii süsteemide kui ka inimeste haavatavust. Kriminaalmenetluse seisukohalt on küberkuritegude menetlemine keerukas ja nüansirohke ning nõuab õiguskaitseasutustelt palju ressursi, eduka küberrünnaku läbi viimine ei ole samavõrd komplitseeritud. 2020. aastal tuli mitmel korral tõdeda, et kurjategijad saavutasid oma eesmärgi ning tekitasid olulist kahju lihtsate vahenditega, mis on igapäevasele kättesaadavad ja mille kasutamine ei nõua spetsiifilisi IT-alaseid teadmisi. A. Parmas leidis, et iga infotehnoloogilise arendusega peab käima kaasas hooldamine ja uuendamine, mis nõuab küll palju kulutusi, aga mis pikas perspektiivis on odavam, kui küberrünnaku ohvriks langemine. Oluline on jätkata selles valdkonnas koolitusi, ühtset menetluspraktikat ja teavitustööd, et riigil tekiks oma IT-struktuuride arendamisel selge teadlikkus kübervaldkonna ohtudest.

A. Parmas selgitas, et eelmine aasta oli suurte menetluste jätkumise aasta (nt Gammer ja Hirv, Tallinna Sadam). Arvukate istungipäevadega suured üldmenetlused sidusid prokuröri kohtusaali, mistõttu ei olnud prokuröril võimalik samal ajal juhtida kohtueelseid menetlusi. Palju on avastamata peitkuritegevust, mille uurimiseks ei ole ressursse. Piirangud sideandmete kasutamisele toovad tulevikus kaasa ulatusliku töökoormuse kasvu nii prokuratuurile kui kohtutele. Prokurörid peavad hakkama edaspidi küsima luba sideandmete kasutamiseks kohtunikelt, kes ei tea kriminaalasja sisust midagi ja seega on põhjendamise kohustus hoopis mahukam ja keerukam. Kohtueelse menetluse kvaliteet kannatab, toimingute tegemiseks kuluv aeg pikeneb. Inimressursi puudus tähendab, et isegi kõige mahukamates ja keerulistes kohtumenetlustes pole võimalik osaleda mitmel riigi- või ringkonnaprokuröril korraga ning esineb suur oht menetluse läbikukkumiseks, kui prokurör näiteks töölt lahkub

või haigestub.

A. Parmas märkis, et masskuritegevus on langustrendis (2020. a – 16 002 registreeritud kuritegu vs 2019. a – 16 526 registreeritud kuritegu) ning vajalik on edasi liikuda dekriminaliseerimisega. Dekriminaliseerimine ei tähenda heakskiitu, vaid loob riigile efektiivsemad ja ressursisäästlikumad hoovad probleemkäitumisega tegelemiseks. Vajalik on adresseerida probleemkäitumise juurpõhjuseid (enamasti alkoholism ja muud sõltuvused). Viidatud kuritegude karistused jäävad ka tänases praktikas tihti väärtekorras karistamise suurusjärku.

A. Parmas tõi välja, et prokuratuurile on probleemiks järjepidev õiguskaitseasutuste usaldusvääruse õonestamine ja kallutatud või valeinfo levitamine. Õigussüsteemi tuleb vaadelda tervikuna – tihti heidetakse prokuratuurile ette menetluse venimist, kuigi tegelik põhjus on mujal (kaitsjate venitamistaktika, kohtusüsteemi ülekoormatus, kohtunike pensioneerumine jne). Suurenenud on rünnakud meedias ja meedia vahendusel konkreetsete prokuröride vastu nende tööülesannete täitmise eest. A. Parmas leidis, et kui hävitatakse usk õigussüsteemi toimimisse, siis hävitatakse ka demokraatlik õigusriik.

A. Parmas märkis, et mis puudutab menetlusi, siis on vaja kiiresti edasi liikuda üldmenetluse lihtsustamise kavaga ja kriminaalmenetluse seadustiku revisjoni (nn „KrMS-i revisjon“) esimese etapiga. Revisjoni eesmärgid on muuhulgas võimaldada üleminek täisdigitaalsele kriminaalmenetlusele ning väärtemenetlusele; laiendada menetleja võimalusi süüteo menetlust mitte alustada või see lõpetada olukordades, kus puudub avalik huvi või perspektiivikus süüdlase karistamiseks; kõrvaldada seaduse nõuded, mis kohustasid menetlejaid tegema sama tõendi kogumisel ja vormistamisel dubleerivaid tegevusi. Prokuratuuri jaoks on oluline ka päringukeskuse loomine varadest selgema ülevaate saamiseks. Samuti elanike registreerimise ja kättetoimetamise regulatsioon – hetkel ei ole registreeritud elukohal Eestis õiguslikku tähendust, tulevikus võiks suund olla see, et registreeritud elukohta viidud/jäetud kutse tähendab, et see on isikule kätte toimetatud.

Oudekki Loone tundis huvi, kui palju eristatakse Eestis kuritegelike ühenduste tegevust, mis on pigem ajutise loomuga, ning traditsioonilist nõ maffiatüüpi organiseeritud kuritegevust, mille eesmärgiks on saada kuritegelikul viisil kontroll laiemalt ühiskonna toimimise, majanduse, avaliku raha kasutamise jne üle. Kas Eesti seadusandlus võimaldab efektiivselt võidelda nimetatud laadi kuritegevusega.

Andres Parmas vastas, et prokuratuur eristab neid viidatud kuritegevuse liike selliselt, et ajutisema iseloomuga tegevus on grupiviisiline kuritegevus ja nagu ka Riigikohus on rõhutanud, siis kuritegelike ühenduste tegevus on sisuliselt maffia tegevus, kus peab olema toimiv käsuahel, püsiv rollijaotus, inimeste asendamise võimalus hierarhias jne. Kolmandat jaotust enam seaduse mõttes ei ole ja seda ei ole ka vaja. Osad kuritegelikud ühendused ajavad oma asju kavalamalt ja nõ valgekraelikumalt ning osad tegutsevad jõulisemalt ja robustsemalt. Eestis on liikumine selles suunas, et nõ katusepakkujaid, väljapressijaid, narkoärikaid jms jääb järjest vähemaks ning pigem on hakatud tegelema näiliselt legaalse äriaga, mis on kuritegevusega seotud. Sellise tegevuse puhul püütakse avaldada laiemat mõju majandusele, poliitikutele jne. A. Parmas märkis, et õnneks ei ole suured välismaised maffiaorganisatsioonid Eestis nõ kanda kinnitanud ja edaspidi tuleb jälgida, et nad ei saaks seda teha.

A. Parmas selgitas, et mis puudutab seadusandlust, siis kuritegelike ühenduste tabamiseks on seadused materiaalsooiguse mõttes enam-vähem piisavad. Mõned asjad võiksid olla natuke paremini reguleeritud, näiteks kuritegude aegumistähtajad on liiga lühikesed, eriti teise astme kuritegude puhul. Samuti võiks kaaluda konfiskeerimise kasutamist ilma süüdimõistva kohtuotsuseta, mis teatud kuritegude puhul, näiteks rahapesu, oleks põhjendatud. Rahapesu valdkonnas võiks mõelda sellele, kuidas saaks paremini tõendada eelkuritegusid, sest läbi

kohtupraktika on tekkinud selles osas liiga piirav standard.

A. Parmas tõi välja, et organiseeritud kuritegevuse menetlemisel on endiselt probleemiks see, et ei ole selgust sideandmete kasutamise osas ning kõige suuremateks probleemideks on ressursipuudus ja liiga pikalt kestev kohtumenetlus.

Oudekki Loone küsis, et kui tugevad on Eestis tegutsevad kuritegelikud ühendused.

Andres Parmas vastas, et tema arvates ei ole nende tegevus praegu Eesti jaoks kõige suurem probleem ja need organisatsioonid ei suuda väga ühtsena püsida ning nende liikmed on pigem igatüks enda eest väljas. Samas on selliste ühenduste vastutegevuse professionaalsus väga palju kasvanud ja see teeb uurimisasutuste jaoks asja keeruliseks.

Urmas Reinsalu küsis, et kas justiitsminister on saatnud prokuratuurile ka juhiseid eelarve kärpimise kohta ja kui on saatnud, siis mis on nende juhiste sisu. Kui prokuratuurilt nõutakse eelarvekärpeid, siis kui suures rahalises summas see prokuratuuri puudutab ja kas prokuratuur on saatnud justiitsministrile vastuse kärpeplaanide kohta.

Andres Parmas vastas, et prokuratuurile ei ole tulnud justiitsministrilt ei suulist ega ka kirjalikku juhust. A. Parmas märkis, et tal on plaanis homme justiitsministriga kohtuda, et arutada võimalikke kärpeid prokuratuuri eelarvest. Kuigi prokuratuuri eelarve on juba nõ väga õhukeseks lihvitud ja tegelikkuses oleks eelarvesse vaja hoopis raha juurde, siis mõned tökohad, mis prokuratuuri võimekust otseselt ära ei hävita, on võimalik koondada. Prokuratuur ei ela küll kuninglikult, aga kitsal ajal on võimalik natuke kokku tõmmata ka majanduskuludelt, näiteks lähetus- ja koolituseelarvest. Kokkuvõttes on need üsna pisikesed summad, mida on võimalik kärpida niimoodi, et see ei hakkaks otseselt kahjustama praegusel tasemel prokuratuuri funktsioonide täitmist.

Urmas Reinsalu palus peaprokuröri, et kui järgmise aasta riigieelarve menetlemisel tulevad selgemad juhised prokuratuurile kärpete tegemiseks, siis võiks prokuratuur neist kärbetest põhiseaduskomisjoni liikmeid teavitada.

Andres Parmas vastas, et kui eelarve osas on olukord selgem, siis ta annaks sellest hea meelega põhiseaduskomisjonile ülevaate. Samuti annaks ta ülevaate sellest, et kui raha oleks eelarves rohkem, siis mida ta selle raha eest prokuratuuris muudaks ja paremaks teeks.

Lauri Läänemets märkis, et ta nõustub A. Parmase väitega, et prokuröride avalik ründamine võib vähendada usaldusväarsust kogu demokraatliku riigikorralduse vastu. Samas, kui peaprokurör ametisse nimetati ja ta käis kohtumas erinevate Riigikogu fraktsioonidega, siis ta tõstas väga palju ootuseid, mis puudutas prokuratuuri enda vigade tunnistamist ja suuremat paindlikkust. Prokuratuuri enda tegevus mõjutab samuti avalikku arvamust ja kui mõne inimese suhtes kestab menetlus aastaid, siis see on väga ebameeldiv ja absurdne. L. Läänemets küsis, et kas mõistliku menetlusaja saavutamise osas on prokuratuur midagi ette võtnud.

Andres Parmas vastas, et ta on jätkuvalt seda meelt, et kui prokuratuur teeb midagi halvasti, siis prokuratuur ka tunnustab oma vigu ja räägib neist ausalt. Selliseid olukordi on eelmisel aastal ka ette tulnud. A. Parmas märkis, et mis puudutab menetluste venimist, siis tõesti väga suurte majanduskuritegude kohtueelne menetlemine võib venida pikaks ja see on piiratud ressursi puhul paratamatu. Prokuratuur on näinud vaeva sellega, et kriminaalmenetluse revisjoni esimene etapp¹ saaks tehtud ja Riigikogus võimalikult ruttu vastu võetud. Revisjoni teine etapp, mis puudutab kohtuliku üldmenetluse kiiremaks ja mõistlikumaks muutmist, on

¹ Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (kriminaalmenetluse seadustiku revisjon) [367 SE](#)

praegu ettevalmistamisel ja prokuratuuril on sinna mitmeid omapoolseid ettepanekuid.

Kert Kingo märkis, et peaprokuröri ülevaates oli viide sellele, et menetlused venivad eelkõige kohtute tõttu. Peaprokurör viitas ka sellele, et probleemid tekivad siis, kui kohtuloa peab andma kohtunik, kes kriminaalasja üldse ei tunne. K. Kingo küsis, et kuidas saab eeluurimisel tekkida selline probleem.

Andres Parmas vastas, et küsimus ei ole mitte selles, et kohtueelses menetluses oleks politsei või prokuratuur asja halvasti uurinud või et kohtunik oleks rumal. Küsimus on selles, et prokurör on kohtueelse menetluse juht ja prokurör on kursis, milliseid menetlustoiminguid seal tehakse ning millise eesmärgini tahetakse nendega jõuda. Kui prokuröri on tarvis anda luba sideandmete päringu tegemiseks, siis tal on teada, milleks on see vajalik ning ta teab ka täpselt põhjendusi ning oskab vajaliku loa ära vormistada. Kui edaspidi peab ta minema taotlema luba kohtunikult, kes ei ole konkreetse kriminaalmenetlusega kursis, siis ta peab andma kohtunikule põhjaliku ülevaate kogu senisest kriminaalasjast ja see võtab palju aega ning selleks tuleb prokuröri teha taotlus, mis on tunduvalt põhjalikum, kui seni antud prokuröri luba menetlustoimingu tegemiseks.

A. Parmas märkis, et Eestis ei ole eeluurimiskohtunikud eraldi klass kohtunikke, vaid need ongi kohtunikud, kes arutavad kriminaalasju. Kui nüüd edaspidi annab kohtunik eeluurimises välja kohtuloa, siis ta ei saa enam olla selle kriminaalasja menetlemisel põhikohtunikuks. Seega, kui kohtunikud peavad andma eeluurimises välja mitmeid lube, siis sellega jääb kohtunike ring, kes hiljem saaksid seda kohtuasja arutada, järjest väiksemaks. See on olnud väga suur probleem näiteks Harju Maakohtus. Kui kohtunikud peavad edaspidi hakkama andma lube ka sideandmete päringute tegemiseks, siis see probleem süveneb veelgi.

Kert Kingo küsis, et kas see süsteem toimib endiselt niimoodi, et ühe ja sama kriminaalasja puhul annab lubasid üks eeluurimiskohtunik.

Andres Parmas vastas, et paraku niimoodi see süsteem ei toimi tulenevalt kohtute töökorraldusest. Kuna eeluurimistoimingute maht on niivõrd suur, siis eeluurimiskohtunikena tegutsevad mitu kohtunikku ja nad teevad seda nõ vahetustega valves olles. Teatud juhtudel tuleb anda eeluurimistoiminguks luba väga kiiresti ja siis annab selle loa kohtunik, kes on parajasti olemas. Väiksemates kohtutes võib see nii olla, et seal tegeleb üks kohtunik eeluurimistoimingutega ja siis on probleem väiksem. Lahendus oleks jagada eeluurimistoimingud ära üleriigiliselt, aga see ei saa kindlasti toimida nii, et Tallinna prokurör peaks sõitma näiteks Võrru kohtuniku juurde. Sellist ressursi ei ole prokuratuuril kuskilt võtta.

Paul Puustusmaa sõnas, et tema näeb prokuratuuri puhul probleemi selles, et ühiskonnas on üha levinum mõte, et prokuratuur toimib poliitiliselt ja prokuratuur ei suuda tõestada vastupidist.

P. Puustusmaa tõi välja, et nii peaprokurör kui ka Riigikohtu esimees on viidanud sellele, et praegune kohtumenetlus on kohamaks, aga samas ei ole selles osas midagi ette võetud. See oleks hea, kui selle probleemi lahendamiseks edasi tegeletakse.

P. Puustusmaa märkis, et probleemiks on veel see, et ühiskonnas on väga palju omavahelist halvustamist. Poliitikud halvustavad prokuratuuri ja vastupidi ning toimub palju avalikku ründamist. Samas mõjub see halvasti kõigile. P. Puustusmaa leidis, et see on Eesti ühiskonna sügav juurprobleem, et demokraatia on üles ehitatud vastandumisele ja selleks, et seda probleemi lahendada, tuleks hakata poliitilist süsteemi kohendama.

Oudekki Loone küsis, et kas P. Puustusmaa kutsub üles revolutsioonile demokraatia kukutamiseks.

Paul Puustusmaa vastas, et tema hinnangul ei toimi demokraatia praegusel kujul, sest see on üles ehitatud vastandumisele. Otsedemokraatia meetmete rakendamine on üks elemente, mis võiks aidata ühiskonnas olukorda parandada. See ei ole revolutsioon.

Toomas Kivimägi tänas peaprokuröri sisuka ettekande eest ning märkis, et põhiseaduskomisjon jääb ootama prokuratuuri initsiatiivi võimalikuks kohtumiseks põhiseaduskomisjoniga prokuratuuri eelarve teemadel.

2. Raimond Kaljulaidi algatatud riigikogu valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu (374 SE) ettevalmistamine esimeseks lugemiseks

Raimond Kaljulaid tutvustas komisjonile Riigikogu valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu (374 SE). Ta selgitas, et eelnõu tuleneb väiksemate Riigikogus mitteesindatud erakondade murest, kes peavad ebaõiglaseks erakondadele kehtestatud kautsjoni maksmise nõuet. Selleks, et üks erakond saaks Riigikogu valimistel registreerida kandidaatide täisnimekirja, tuleb tasuda kautsjon, milleks on väga suur summa. Kui erakonna toetusprotsent on valimiskünnise piiril ja Riigikogusse pääsemine ei ole kuigi kindel, siis on see ühele mittetulundusühingule päris suur risk ning võib juhtuda, et makstud kautsjon läheb nõ kaotsi.

R. Kaljulaid märkis, et lisaks võib juhtuda ka olukord, et erakond saab piisaval hulgal hääli, et kvalifitseeruda riigipoolsele toetusele, aga samas võtab riik selle toetuse jälle kautsjoni näol ära. Sama probleem võib olla ka üksikkandidaatide puhul, kuigi R. Kaljulaid tunnistas, et üksikkandidaadid pole tema poole selle probleemiga pöördunud. Samas, kuna Riigikogu valimise seaduse vastavad sätted puudutavad nii erakondi kui ka üksikkandidaate, siis arvestati eelnõus mõlemaga, eesmärgiga välistada ebavõrdne kohtlemine.

R. Kaljulaid selgitas, et eelnõuga antakse erakonnale või üksikkandidaadile võimalus koguda kautsjoni maksmise asemel Eesti valimisõiguslikelt kodanikelt toetusallkirju. Kautsjoni tasumise nõudest vabastatakse eelnõu kohaselt need erakonnad, kes esitavad vähemalt kahe protsendi hääleõigusliku Eesti Vabariigi kodaniku toetusallkirjad. Toetusallkirjade suurus – kaks protsenti hääleõiguslikest kodanikest - on see piir, mille juures kehtiva õiguse järgi hakatakse erakonnale maksma riigipoolset toetust ning seetõttu sai see arv ka käesolevas eelnõus lävendiks valitud.

R. Kaljulaid märkis, et kautsjoni nõue tuleb sellest, et Riigikogu valimistel ei kandideeriks väga palju mitte väga tõsiseid või nalja pärast oma kandidatuuri ülesseadnud kandidaate. Seetõttu on tekitatud teatud lävend, millest peab üle astuma, tõendamaks oma kandideerimissoovi tõsiseltvõetavust. Kehtiva õiguse kohaselt on see mõõdetav rahas.

R. Kaljulaid lisas, et 1992. aastal toimunud Riigikogu valimistel oli kautsjoni asemel toetusallkirjade esitamise nõue. Praeguses digitaalses maailmas on allkirjade esitamine läinud väga lihtsaks. Kui eelnõus olev muudatus jõustub, siis tõenäoliselt esitaksid erakonnad suurema osa toetusallkirju digitaalselt. Seega ei tohiks muudatus tuua kaasa suurt töökoormuse kasvu ka valimisi läbiviivale ametnikkonnale. R. Kaljulaidi hinnangul avardaks eelnõu demokraatia välja.

R. Kaljulaid sõnas, et erakondadele makstav riigieelarveline toetus ei täida demokraatia elujõulisuse hoidmise eesmärki, kui kaheprotsendilise toetusega erakond peab Riigikogu valimistel täisnimekirjaga osalemiseks tasuma summa, mis ületab erakonnale aastast makstavat riigieelarvelist toetust umbes 2,5 korda.

Mariko Jõeorg-Jurtšenko sõnas, et Vabariigi Valitsus otsustas eelnõu mitte toetada ning

viitas Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi seisukohale kohtuasjas nr 5-19-27², mille kohaselt „Kautsjoni tasumise kohustuse, selle osal juhtudel riigituludesse arvamise ning erakondadele makstavate riigieelarveliste eraldiste regulatsiooni tuleb vaadelda tervikliku süsteemina. Kolleegiumi hinnangul ei ole kehtiv regulatsioon põhiseadusega vastuolus, kuna võimaldab võtta arvesse erakondade tegevuse tulemuslikkust ning aitab ka künnise taha jäänud, kuid piisavalt hääli saanud erakondadel kanda valimistel tekkinud kulusid eraldistega riigieelarvest.“.

M. Jõeorg-Jurtšenko märkis, et lisaks nimetatud Riigikohtu lahendile on kautsjoni põhjendatuse ja põhiseaduslikkuse küsimust menetlenud varasemalt ka õiguskantsler ning leidnud, et kautsjoni maksmise nõue ei ole põhiseadusega vastuolus. M. Jõeorg-Jurtšenko tõi välja, et 2014. aasta vähendati kautsjoni suurust varem kehtinud kahekordselt alampalgalt ühekordsele alampalgale. Riigikogu toleaeagsetest stenogrammidest ei nähtu, et rahalise kautsjoni kõrval oleks kaalutud alternatiivset varianti.

M. Jõeorg-Jurtšenko sõnas, et Vabariigi Valitsus nentis oma seisukohas, et sõltumata sellest, et kehtiv regulatsioon on põhiseadusega kooskõlas, on seadusandja pädevuses regulatsiooni muutmise, kui selleks on põhjendatud vajadus. Käesoleval juhul puuduvad aga veenvad argumentid, mis toetaksid väljakujunenud süsteemi muutmise hädavajalikkust.

Kert Kingo küsis eelnõu algatajalt, et kui palju neid toetusallkirju peaks olema, et üks erakond saaks edaspidi valimistel oma täisnimekirja registreerida.

Raimond Kaljulaid vastas, et erakonna puhul on vajalikud kahe protsendi hääleõigusliku Eesti Vabariigi kodaniku toetusallkirjad ja üksikkandidaadi puhul on vajalik 500 allkirja. See kaks protsenti võetakse eelmistel valimistel nimekirjades olnud valijate järgi, kuna uute valimiste puhul ei ole nimekirja esitamise hetkeks valijate hulk teada.

Kert Kingo märkis, et tema arvates on toetusallkirjade arvuga võimalik kergesti manipuleerida. Näiteks võib üks õllemüüja käia suvel erinevatel festivalidel õlut müümas ja koguda selle müügi käigus õlle vastu ka inimestelt toetusallkirju. Samas ei ole kindel, kui väga need õlleostjad tegelikult tahaksid allkirju koguvat erakonda Riigikogusse valida. Seega võib tekkida manipuleerimisoht.

Raimond Kaljulaid sõnas, et see kaks protsenti allkirju on hinnanguliselt umbes 18 000 allkirja ja see on ebatõenäoline, et mõni tubli õllemüüja sellise hulga allkirju kokku saaks. Samas on ka praeguse süsteemi puhul oht, et kautsjoniks vajalik summa antakse erakonnale mingil korruptiivsel eesmärgil. Seega ei saaks öelda, et rahaline kautsjon oleks korruptsiooni või kuritarvituste ohu mõttes neutraalsem kui allkirjade kogumine. Allkirjade kogumine võib olla isegi turvalisem lahendus, sest kokku on vaja saada oluline hulk hääleõiguslike kodanike allkirju ja nad esinevad seal kõik oma nime all.

Paul Puustusmaa sõnas, et iseenesest praegune kautsjoni maksmise süsteem toimib ja seega ei ole otsest vajadust seda muuta. Küll aga võib mõista R. Kaljulaidi püüdlust suurendada poliitilist aktiivsust. Samas saaks seda eesmärki saavutada teisiti, näiteks oleks üks võimalus vähendada valimiskünnist. P. Puustusmaa tundis huvi, kas R. Kaljulaid on seda varianti kaalunud.

Raimond Kaljulaid vastas, et sellist mõtet ei ole tal olnud.

Lauri Läänemets sõnas, et talle meeldib R. Kaljulaidi ettepanek ja see peaks olema sümpaatne ka põhiseaduskomisjoni liikmetele, sest põhiseaduskomisjoni liikmete huvi peaks olema hoolitseda selle eest, et demokraatia Eestis võimalikult hästi toimiks. Kõige hullem,

² Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 12.04.2019 otsus nr [5-19-27](#)

mis demokraatias olla saab, on see, kui domineerib raha, mitte inimeste tahe. Erakonna valimistel kandideerimine ei peaks sõltuma sellest, kas tal on piisavalt jõukaid sponsoreid, vaid pigem peaks see sõltuma sellest, kas tal on olemas piisav ühiskondlik toetus. Eelnõuga ei püüta vähendada Riigikogusse pääsemise lävendit, vaid pigem raha mõju kandideerimisele. Kautsjoni nõue ei võimalda demokraatlikul uuendusel toimuda, sest uutel erakondadel ei pruugi olla piisavalt sponsoreid, et kautsjoni maksta. Kui leitakse, et eelnõus pakutud toetusallkirjade arv on liige väike, siis saab põhiseaduskomisjon oma muudatusettepanekuga seda suurendada.

Raimond Kaljulaid märkis, et eelnõu ei kaota kautsjonit ära, aga see annab selle kõrval valiku koguda kautsjoni asemel toetusallkirju. Suurtel erakondadel on mõlemad eesmärgid jõukohased, aga väiksemate erakondade puhul näitavad kodanike allkirjad seda, et nad on oodatud. Eelnõu vääraks Riigikogus esimese lugemise läbimise võimalust, mille järel võiks arutada edasi erinevaid detaile, mis sellega kaasnevad.

Paul Puustusmaa küsis, et mida tähendaks eelnõuga tehtav muudatus Vabariigi Valimiskomisjoni jaoks.

Arne Koitmäe vastas, et see tähendab, et toetusallkirju tuleb hakata kontrollima ja 18 000 allkirja on päris suur hulk. A. Koitmäe märkis, et tema teada ei ole Euroopa riikides nii kõrget allkirjade hulka kandidaatide registreerimiseks nõutud. Kui vaadata kautsjoni nõuet erinevates riikides, siis kautsjoni nõue on näiteks Lätis, Leedus, Iirimaal, Suurbritannias ja Hollandis. Skandinaaviamaades, Saksamaal ja Austrias ei nõuta kautsjonit. Hollandis on kautsjoninõue seatud just alustavatele parteidele. Kautsjoni suurus Eestis oli 2019. aasta seisuga 500 eurot kandidaadi kohta ja see on aja jooksul kasvanud, sest näiteks 2014. aastal oli kautsjoni suurus 355 eurot.

Toomas Kivimägi leidis, et erakondadele makstakse riigieelarvest toetust ja seal on piiriks, nagu R. Kaljulaid enne viitas, kaheprotsendiline toetus valimistel. Kui erakond suudab kokku koguda kahe protsendi kodanike allkirjad, siis on üsna tõenäoline, et ta saab ka riigieelarvest toetust ning seega, kui erakond läheb valimistel välja näiteks poole nimekirjaga, siis saab ta arvestuslikult kautsjoniks makstud raha tagasi juba ühe aastaga. Järgmise aasta toetus jääks juba erakonnale endale.

T. Kivimägi märkis, et eelnõuga tahetakse luua täiesti uus alus kandidaatide registreerimiseks, aga võib olla oleks lihtsam kaaluda kautsjoni summa langetamist. Uus süsteem loob uue olukorra ja ka uued ülesanded, näiteks toetusallkirjade õigsuse kontrollimine. Seega tekiks kaks paralleelselt toimivat süsteemi ning lisaks küsimus selle põhjendatusest. Samas ei saa ka luua olukorda, kus iga inimene saab lihtsalt nalja pärast kandideerida, sest see kindlasti devalveerib Riigikogu valimisi.

Raimond Kaljulaid kommenteeris, et eelnõu seletuskirjas on juhitud sellele ka tähelepanu, et esineb kummaline vastuolu. Kui erakond saab üle kahe protsendi kodanike toetuse, siis kvalifitseerub ta riigieelarvelisele toetusele. Kui erakond on kandideerinud täisnimekirjaga, siis läheb esimese 2,5 aasta toetus kautsjoni tagasimaksmiseks ja erakond saab Riigikogu valimiste vahelisel ajal toetust üksnes 1,5 aasta jooksul. Seega jääb mulje, et Riigikogus esindatud erakonnad on loonud teadlikult sisenemisbarjääri uutele tulijatele kaitsmaks enda positsiooni.

R. Kaljulaid märkis, et mis puudutab kautsjoni suuruse vähendamist, siis seda võib samuti arutada, aga seda on raske ratsionaalselt põhjendada ja tõepoolest võib väita, et see annaks igale naljamehele võimaluse kandideerida. Samas põhiseaduse järgi peaks igal Eesti kodanikul olema kandideerimise ja ühiskondlikus protsessis osalemise õigus.

R. Kaljulaid leidis, et tema arvates on põhjendatud rahalise kautsjoni kõrvale paralleelse

mehhanismi loomine allkirjade kogumise näol. Allkirjade kogumine annab võimaluse näidata läbi rahva toetuse seda, et kandideerimine ei ole erakonna jaoks nõu aljaasi, vaid selle taga on tõsine soov kandideerida. Praegu on tänu digitaalsetele süsteemidele allkirjade kogumine ja kontrollime lihtne ja turvaline. Samuti ei tohiks sellega seoses tulla väga palju lisatööd ametnikele. Muudatus alandaks kindlasti poliitikasse sisenemise barjääri ja vähendaks ka juba Riigikogus olevate erakondade ebaõiglast konkurentsieelist. R. Kaljulaid leidis, et eelnõus pakutud variant on mõistlik kompromiss, mis võiks kõigile sobida.

Toomas Kivimägi märkis, et ta juhib tähelepanu sellele, et aastal 2014 alandati kautsjoni suurust kaks korda ja seetõttu ei saa öelda, et tahetakse hoida barjääri Riigikogusse pääsemisel.

Urmas Reinsalu sõnas, et tema mäletamist mööda oli aastal 2014 Eesti Reformierakonna ja Sotsiaaldemokraatliku erakonna koalitsioon ja siis oli toonases koalitsioonilepingus fikseeritud kautsjoni kaotamine. Riigikogus oli menetluses ka sellekohane eelnõu. U. Reinsalu tundis huvi, miks tookord seda siiski ei tehtud.

Toomas Kivimägi vastas, et ta ei tea küll täpseid asjaolusid, aga ilmselt sai koalitsioon enne otsa, kui vastav muudatus õnnestus seadusesse kirjutada.

T. Kivimägi märkis, et Vabariigi Valitsus viitas eelpool Riigikohtu otsusele³, kus öeldakse, et kautsjon aitab kaasa valitava esinduskogu suuremale representatiivsusele, kuna see takistab ebatõsiste kandidaatide kergekäelist ülesseadmist ja vähendab seega valimistel kaotsi minevate häälte hulka.

Raimond Kaljulaid märkis, et ta juhib tähelepanu asjaolule, et eelnõuga ei soovita kautsjoninõuet ära kaotada, vaid erakond oleks teatud tingimustel kautsjoni maksmise nõudest vabastatud. See, kes on ebatõsine erakond või kandidaat, on ikkagi kõrgeima võimu ehk rahva otsustada.

Toomas Kivimägi leidis, et siiski on teatud lühenõude olemasolu kandideerimisel vajalik.

Urmas Reinsalu sõnas, et kui kehtestada allkirjade kogumise võimalus, siis võiks nõutavate allkirjade hulk olla väiksem. U. Reinsalu sõnul on näiteks Iirimaal nõudeks, et kautsjon on 30 toetusallkirja ühest valimisringkonnast. Kui kautsjonibarjäärist loobuda, siis võiks toetusallkirjade esitamine olla pigem sümboolne.

Raimond Kaljulaid leidis, et praegu on raskes öelda, kas eelnõus ette nähtud kahe protsendi elanike allkirjade kogumise lühenõue on kõrge või mitte. R. Kaljulaid märkis, et eelnõu koostamise käigus on ta suhelnud Riigikogust välja jäänud erakonnaga Eestimaa Rohelised ja nende arvates ei ole sellise hulga allkirjade kogumise lühenõue liiga kõrge ja nende hinnangul on seda eelnõud väga vaja. Põhiseaduskomisjonil on võimalik küsida parlamendiväliste erakondade arvamust ja üldiselt on see pigem toetav.

Toomas Kivimägi märkis, et ta nõustub U. Reinsalu seisukohaga, et allkirjade kogumise lühenõue on päris kõrge ja lihtsam võib olla kokku saada kautsjoniks vajalik summa. Erakond Eestimaa Rohelised saaks ilmselt nõutud allkirjad kokku, aga paljud teised erakonnad ei pruugi sellega hakkama saada. Eelnõuga luuakse justkui võimalus, mis on jõukohane väga vähestele erakondadele.

Raimond Kaljulaid sõnas, et Erakond Eestimaa Rohelised sai hiljuti kokku 32 000 allkirja üheainsa poliitilise küsimuse lahendamiseks – abieluvõrdsuse petitsioon. Samas ei ole eelnõu

³ Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 12.04.2019 otsus nr [5-19-27](#)

puhul tegemist Erakond Eesti Rohelised nõ Riigikogusse aitamise eelnõuga, vaid see on täielikult neutraalne eelnõu.

Urmas Reinsalu tõi välja, et viidatud petitsioon oli selline, et sellele andis toetusallkirju kindlasti palju laiem hulk inimesi, kui ainult Erakonna Eestimaa Rohelised toetajad.

Raimond Kaljulaid märkis, et eelnõus ei ole kirjas, et erakonnale võivad anda kandideerimiseks toetusallkirju ainult selle erakonna toetajad. Niiõelda meelsuskontrolli allkirjade kogumisel ei tehta.

Toomas Kivimägi küsis, et kas eelnõu kohaselt võib üks ja sama inimene anda toetusallkirja ka mitmele erakonnale.

Raimond Kaljulaid vastas, et eelnõu ei kitsenda allkirjade andmist ja üks kodanik võib toetada ka mitme erakonna kandideerimist. Samas valimistel on igal kodanikul ju endiselt üks hääl.

Kert Kingo sõnas, et tema näeb eelnõu puhul ohtu, et hakkab toimuma nõ toetusallkirjadega äritsemine selle asemel, et erakond ise oma liikmeskonda kasvataks. K. Kingo küsis, et kuidas püüavad eelnõu algatajad seda välistada.

Raimond Kaljulaid vastas, et kautsjon on erakonna täisnimekirja puhul umbes 73 000 eurot ja seega ei saaks erakond ühe allkirja eest väga palju maksta, sest muidu muutuks allkirjade kogumine erakonna jaoks mõttetuks. Kui koguda kokku 18 000 allkirja, siis ühe allkirja hind tuleks nii madal, et ilmselt ei oleks keegi nõus oma allkirja nii odavalt müüma. R. Kaljulaid märkis, et ta on üllatunud, et EKRE fraktsiooni esindajad arvavad, et Eesti inimesed on nõus oma häält niivõrd odavalt müüma.

Kert Kingo sõnas, et ta on töötanud uurijana ja uurinud kelmusi ning sellest tuleb ka tema läbilõikav pilt inimestest.

Urmas Reinsalu leidis, et kui R. Kaljulaidi ja P. Puustusmaa eelpool nimetatud ettepanekud kokku liita, siis võiks tekkida süsteem, kus Riigikogu valimistel võiks olla igal inimesel nii palju häält, kui kandideerib erakondi. Inimete hääle kaal muutuks suuremaks ja poliitika ei oleks mitte vastanduv ja erakonnad kutsuksid üles üksteise poolt hääletama. See võiks olla midagi hoopis teistsugust seni kehtinud vastanduva demokraatia süsteemist.

Paul Puustusmaa märkis, et kuna lahendusi ja mõtteid on mitmeid, siis võiks antud küsimuses teha hoopis rahvaküsitluse.

Raimond Kaljulaid vastas, et kui EKRE fraktsioon soovib, et just see eelnõu peaks minema Eestis rahvahääletusele, siis ta saab esitada vastava eelnõu. R. Kaljulaid märkis, et ta ise ei ole selle võimaluse peale tulnud ja Riigikogul on rahvalt mandaat, et selliseid küsimusi ise otsustada.

R. Kaljulaid märkis, et mis puudutab U. Reinsalu ettepanekut, siis see on intellektuaalselt väga huvitav ja U. Reinsalul on võimalik esitada ka vastav eelnõu, mis tema mõtte seadusesse kirjutaks.

Toomas Kivimägi tegi ettepaneku teha ära eelnõu menetlusotsused.

Otsustati:

2.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 16.06.2021 (konsensus: Maria Jufereva-Skuratovski, Toomas Kivimägi, Oudekki Loone, Lauri Läänemets, Marko Torm).

2.2. Teha ettepanek eelnõu tagasi lükata (poolt 5: Maria Jufereva-Skuratovski, Toomas

Kivimägi, Urmas Reinsalu, Marko Torm, Mart Võrklaev; vastu 1: Lauri Läänemets; erapooletuid 1: Oudekki Loone).

2.3. Määrata ettekandjaks põhiseaduskomisjoni liige Marko Torm (konsensus: Maria Jufereva-Skuratovski, Kert Kingo, Toomas Kivimägi, Oudekki Loone, Lauri Läänemets, Paul Puustusmaa, Urmas Reinsalu, Marko Torm, Mart Võrklaev).

3. Kollektiivse pöördumise „Kaja Kallase valitsus peab astuma tagasi“ arutelu

Toomas Kivimägi sõnas, et kollektiivse pöördumise „Kaja Kallase valitsus peab astuma tagasi“ esitajate kontaktisik Kenno Põltsam ei ole kahjuks põhiseaduskomisjoni istungile tulnud ja teda ei olnud võimalik ka erinevate sidevahendite kaudu kätte saada.

T. Kivimägi küsis, et kas komisjoni liikmed on nõus arutama antud kollektiivset pöördumist ka ilma kontaktisiku osaluseta. Üldjuhul ei peaks seda tegema, aga põhiseaduskomisjoni liikmed on juba selleks aruteluks aega planeerinud ja arvestanud selle arutelu toimumisega.

Paul Puustusmaa leidis, et põhiseaduskomisjon ei saa oma aega kuritarvitada ning põhiseaduskomisjoni liikmed on vastava pöördumise läbi lugenud ja sellega tutvunud. Seega, saab komisjon antud pöördumist ka ise arutada ja kontaktisik ei pea seda komisjonile tutvustama.

Toomas Kivimägi märkis, et sellisel juhul võiks antud kollektiivse pöördumise arutelu käesoleval komisjoni istungil läbi viia.

T. Kivimägi tõi välja, et pöördumine võeti menetlusse käesoleva aasta 4. mail ja sellele on andnud allkirja 2765 inimest.

T. Kivimägi selgitas, et pöördumises soovitakse peaminister Kaja Kallase tagasiastumist. Peaministrile heidetakse ette saamatust koroonakriisiga toimetulemisel. Samuti märgitakse pöördumises, et meil on tegu kriiside liiduga: tervisehoiukriis, valitsuskriis ning aastakümneid kestnud demokraatiakriis. Lisaks on pöördumises kirjas, et kannatada on saanud usaldus julgeolekuasutuste suhtes ja jätkuvalt puudub rahval tsiviilkontroll kaitsepolitsei ning prokuratuuri tegevuse üle. Pöördumises on viidatud ka eelmise rahandusministri sõjale mastaapsele rahapesuga, „leping USA advokaadi Louis Freeh'ga lõpetati“, lõpetati Kallase valitsuse poolt. Kõige lõpus on toodud pöördumine XIV Riigikogu poole: „Palume teil umbusaldada Kaja Kallase valitsust ning anda võimalus Riigikogu erakorralisteks valimisteks.“.

T. Kivimägi sõnas, et põhiseaduskomisjon võiks pöördumise esitajatele selgitada, et umbusalduse avaldamine Vabariigi Valitsusele ei tähenda automaatselt erakorralisi valimisi. Põhiseaduse § 97 lg 4 sätestab, et valitsusele või peaministrile umbusalduse avaldamise korral võib Vabariigi President kolme päeva jooksul valitsuse ettepanekul välja kuulutada Riigikogu erakorralised valimised. Seega võiks põhiseaduskomisjon oma vastuskirjas juhtida tähelepanu asjaolule, et umbusalduse avaldamine Vabariigi Valitsusele ei too üldjuhul kaasa Riigikogu erakorralisi valimisi ja eeldab Vabariigi Valitsuse ettepanekut. Kohustus erakorralised valimised välja kuulutada tuleneb põhiseaduse §-dest 89, 105 ja 119, aga need ei ole seotud pöördumises toodud asjaoludega.

T. Kivimägi tegi ettepaneku käesolev kollektiivne pöördumine tagasi lükata.

Paul Puustusmaa sõnas, et talle on pöördumises toodud ettepanekud arusaadavad ja seal tõstatatud probleemid on tõsised ning Riigikogu ei saa jätta neid probleeme tähelepanuta. P. Puustusmaa leidis, et seega, ei ole mõistlik antud pöördumist lihtsalt tagasi lükata.

P. Puustusmaa märkis, et üks võimalus on edastada pöördumine Vabariigi Valitsusele, et Vabariigi Valitsus kommenteeriks mitme tuhande isiku pöördumist. Selle kommentaari saab avalikustada ja põhiseaduskomisjon oleks sellel juhul pöördumises toodud probleemidele tähelepanu pööranud ja ei oleks pöördumist lihtsalt tagasi lükanud.

Kert Kingo leidis, et pöördumine näeb ette, et Kaja Kallase valitsus peab astuma tagasi ja põhiseaduskomisjoni võimuses ei ole seda küsimust otsustada ning selle asjaolu peaks põhiseaduskomisjon oma vastuskirjas välja tooma. Lisaks saab põhiseaduskomisjon vastava pöördumise ka kellelegi edasi saata.

Toomas Kivimägi sõnas, et ka tema arvates ei peaks põhiseaduskomisjon ühe või teise ministri umbusalduse küsimust arutama. See on parlamendi erakondade arutelu ja põhiseaduskomisjonil ei ole formaalset pädevust seda teha. Seega, võiks põhiseaduskomisjon teha otsuse pöördumises esitatud ettepanek tagasi lükata.

T. Kivimägi märkis, et loomulikult võib informeerida peaministrit antud kollektiivsest pöördumisest.

Paul Puustusmaa sõnas, et RKKTS näeb kollektiivsete pöördumiste puhul ette ka võimaluse teha otsus saata pöördumine edasi pädevale institutsioonile (RKKTS § 152¹³ p 3). Põhiseaduskomisjon võiks selle otsuse teha ja saata pöördumise edasi Vabariigi Valitsusele, kellel on pädevus tagasi astuda. Pöördumise esitajate jaoks on kõige halvem signaal see, kui põhiseaduskomisjon lükkab nende pöördumise tagasi.

Toomas Kivimägi märkis, et pöördumise lahendamiseks ei ole pädev institutsioon Vabariigi Valitsus, vaid selleks on Riigikogu ja seega ei ole võimalik antud kollektiivset pöördumist lahendamiseks kellelegi edastada. Vabariigi Valitsust saab vaid informeerida asjaolust, et Riigikogule on vastav pöördumine edastatud. Põhiseaduskomisjon saab edastada pöördumise Kaja Kallasele.

T. Kivimägi sõnas, et põhiseaduskomisjon ei anna hinnangut pöördumises toodud sisuliste asjaolude kohta, vaid pöördumises toodud ettepaneku võiks lükata tagasi tulenevalt formaalsest asjaolust, et see ei ole põhiseaduskomisjoni pädevuses (RKKTS § 152¹³ p 5).

Otsustati:

3.1. Esitatud ettepanek tagasi lükata (poolt 5: Maria Jufereva-Skuratovski, Toomas Kivimägi, Oudekki Loone, Marko Torm, Mart Võrklaev; vastu 1: Paul Puustusmaa; erapooletuid 0).

4. Kollektiivse pöördumise „EXIT - Eesti lõpetab kuulumise Euroopa Liitu“ arutelu

Toomas Kivimägi sõnas, et kollektiivse pöördumise „EXIT - Eesti lõpetab kuulumise Euroopa Liitu“ esitajate kontaktisikuks on samuti Kenno Põltsam, kes on komisjoni istungile kutsutud, kuid kes ei ole kohale tulnud ning seega võiks põhiseaduskomisjon arutada ka seda pöördumist ilma kontaktisiku kohaolekuta.

T. Kivimägi selgitas, et pöördumine võeti Riigikogu menetlusse käesoleva aasta 4. mail ja sellele kirjutas alla 1656 inimest. Pöördumises on märgitud järgmist: „Aastal 2003 14. septembril, mil toimus euroreferendum, oli valimisõiguslike kodanike arv 867 714: nendest oma JAH-sõna Euroopa Liitu astumiseks ütles 369 657 kodanikku ning EI-sõna ütles 183 454 kodanikku, kehtetuid hääli oli 2724. Hääletamistulemus, millega Eesti Vabariik Euroopa Liidu liikmeks vastu võeti, oli 66.83% - kuid referendumist võttis osa 64.06%. Ehk Eesti liitumiseks Euroopa Liiduga ütles oma JAH-sõna alla poole valimisõiguslikest kodanikest –

see on fakt mida ajalugu mäletada ei taha, kuigi andmed on Vabariigi Valimiskomisjoni lehel üleval.“

T. Kivimägi märkis, et pöördumise esitajate arvates on referendumil osalenud inimeste hulk liiga väike ja veel vähem on neid, kes hääletasid ELiga liitumise poolt. Nad paluvad Riigikogul algatada õiguslikult siduv rahvahääletus, millega küsitakse rahvalt nõu, kas Eesti Vabariik peaks jätkama Euroopa Liidu liikmena. T. Kivimägi leidis, et otsus liituda ELiga on kehtinud juba 20 aastat ja see on küsitav, kuidas nüüd jõutakse arusaamale, et see otsus ei olnud tehtud piisava arvu inimeste poolt.

T. Kivimägi leidis, et põhiseaduskomisjon võiks oma vastuskirjas märkida, et Eesti rahva toetus Euroopa Liidule on jätkuvalt väga kõrge. Käesoleva aasta märtsis-aprillis Euroopa Parlamendi tellitud Eurobaromeetri uuringu kohaselt on Euroopa Liidu usaldusväärsus Eesti elanike hulgas viimase seitsme aasta kõrgeim – Euroopa Liitu usaldab 60 % Eesti elanikest. T. Kivimägi nentis, et loomulikult ei ole see küsitlus võrreldav rahvahääletusega, aga see on siiski tõele suhteliselt lähedal.

T. Kivimägi tõi välja, et selle küsitluse raames uuriti ka vaktsiinidega seotud teemasid ja Eesti kodanikud leidsid, et Euroopa Liidu tuleviku esmane prioriteet peaks olema vaktsiinide ohutuse ja kiire juurdepääsu tagamine kõigile Euroopa Liidu kodanikele. T. Kivimägi leidis, et ELi rolli vaktsiinide hankimisel ei ole põhjust alahinnata. Üks väike riik nagu Eesti ei oleks koroonaviiruse vastastele vaktsiinidele sellisel määral ligi pääsenud, kui ta ei oleks olnud ELi liige.

T. Kivimägi sõnas, et lisaks ootavad kodanikud ELilt investeeringuid majandusse, et tagada õiglane kriisist taastumine liikmesriikides. Rahandusministeeriumi andmetel maksis Eesti perioodil 2014-2020 Euroopa Liitu 1,6 miljardit eurot ning sai toetuseid Euroopa Liidu eelarvest 6,2 miljardit eurot. Perioodil 2021-2027 on need numbrid vastavalt 2,45 miljardit ja 8,1-8,4 miljardit. Seega saab Eesti jätkuvalt iga sisse makstud euro eest üle 3 euro tagasi.

T. Kivimägi leidis, et eeltoodust tulenevalt võib öelda, et ei ole põhjust korraldada rahvahääletust Eesti jätkamise kohta ELis ja seega võiks põhiseaduskomisjon antud pöördumises toodud ettepaneku tagasi lükata.

Paul Puustusmaa tegi ettepaneku algatada eelnõu pöördumises nimetatud rahvahääletuse korraldamiseks. Pöördumises olid ka viited Karl Suurele ja need tulenevad sellest, et Euroopa kultuur rajaneb antiikesteetikale, kristlikule eetikale ja Rooma õigusele. Need on väärtused, millele kunagi ehitati Euroopa kultuur ülesse ja tänu millele on Euroopa kultuur saanud maailma kultuuri üheks alustalaks. Praegused väga kummalised komberuumi muutused on muutnud ka kultuurile lähenemist ning praegu üritatakse pigem traditsioone ja kultuuri aluseid lammutada. See ei ole enam see Euroopa, mis omal ajal loodi. Eesti inimesed meelitati ELi sellega, et neile lubati majanduslikku heaolu. Samas ei räägitud Eesti inimestele, et nende komberuumi ja kultuuri hakatakse ELis muutma. P. Puustusmaa leidis, et praeguseks on jõutud sinna, kus EL, mis algselt loodi probleemide lahendajaks, on muutunud suures osas Eestile probleemide tekitajaks.

P. Puustusmaa märkis, et Eesti inimeste toetus ELile ei ole kindlasti väike, aga see ei ole ka selline, mida üritatakse näidata. Pöördumise esitajad ei taha ju otseselt, et Eesti astuks EList välja, vaid nad soovivad, et korraldataks siduv küsitlus, mis annaks kõigile võimaluse öelda oma arvamuse. P. Puustusmaa leidis, et seda ettepanekut võiks kaaluda.

Toomas Kivimägi sõnas, et P. Puustusmaa on seni rõhutanud, et rahvas on kõrgeima võimu kandja, aga miks ta praegu ignoreerib rahva arvamust, kui 60 % elanikest toetab ELi kuulumist.

Paul Puustusmaa märkis, et pöördumises tehtud ettepanek korraldada siduv rahvahääletus annabki toe rahva arvamuse väljendamisele. P. Puustusmaa sõnas, et T. Kivimägi tugines oma jutus uuringule, millel ei ole siduvust ja mille pädevust ei saa keegi kinnitada.

Toomas Kivimägi sõnas, et tema ei näe põhjust kõnealuses küsimuses rahvahääletuse korraldamiseks, sest praegu ei ole olnud kardinaalseid muudatusi võrreldes ajaga, kui korraldati referendum ELi astumise kohta.

Paul Puustusmaa leidis, et tema arvates on toimunud väga suured muutused ja ELi astudes nägi ka tema üksnes ühte poolt sellest. Eesti on saanud ELi astumisest ka väga palju halba, mis lõhub Eesti ühiskonda ja lõhestab seda.

Kert Kingo sõnas, et ka tema pooldab rahvahääletuse korraldamist antud küsimuses.

Toomas Kivimägi oli seisukohal, et sellise referendum eelnõu algatamine põhiseaduskomisjoni poolt annaks ühiskonda väga vale signaali, sest rahvas ju üldiselt toetab ELi. Põhiseaduskomisjon ei peaks seadma kahtluse alla Eesti kuulumist ELi. Kui antud eelnõu algataks mõni erakond, siis oleks see oluliselt mõistetavam ja arusaadavam.

T. Kivimägi pani hääletusele P. Puustusmaa tehtud ettepaneku: algatada eelnõu siduva rahvahääletuse korraldamiseks, millega küsitakse rahvalt nõu, kas Eesti Vabariik peaks jätkama Euroopa Liidu liikmena. (poolt 2: Kert Kingo, Paul Puustusmaa; vastu 5: Maria Jufereva-Skuratovski, Toomas Kivimägi, Oudekki Loone, Marko Torm, Mart Võrklaev; erapooletuid 0)

Ettepanek ei leidnud toetust.

T. Kivimägi pani hääletusele ettepaneku: pöördumises esitatud ettepanek tagasi lükata (poolt 5: Maria Jufereva-Skuratovski, Toomas Kivimägi, Oudekki Loone, Marko Torm, Mart Võrklaev; vastu 1: Paul Puustusmaa; erapooletuid 0).

Ettepanek leidis toetuse.

Otsustati:

4.1. Pöördumises esitatud ettepanek tagasi lükata (poolt 5: Maria Jufereva-Skuratovski, Toomas Kivimägi, Oudekki Loone, Marko Torm, Mart Võrklaev; vastu 1: Paul Puustusmaa; erapooletuid 0)

5. Kollektiivse pöördumise „Siseminister Kristian Jaani peab tagasi astuma“ arutelu

Toomas Kivimägi selgitas, et kollektiivne pöördumine „Siseminister Kristian Jaani peab tagasi astuma“ võeti Riigikogu juhatuse poolt menetlusse käesoleva aasta 6. mail. Ta palus pöördumise esitajate kontaktisikul pöördumist tutvustada.

Daniel Rüütmann tutvustas komisjonile kollektiivset pöördumist ja sõnas, et ta isiklikult kodanik Daniel Rüütmannina pöördub Riigikogu poole rohkem kui 1500 inimese nimel, kes on pöördumisele oma allkirja andnud. Käesoleva aasta aprillis Toompeal ja Vabaduse väljakul toimunu oli suur viga ja seetõttu nõuavad pöördumise esitajad siseminister Kristian Jaani tagasiastumist, sest Eesti tuleviku perspektiivis on see väga vajalik.

D. Rüütmann sõnas, et ta ise osales samuti sellel kevadel Toompeal toimunud meelevaldustel ja sinna kogunes palju inimesi, sh naisi ja lapsi. Kõik need inimesed olid Eesti lippudega tõelised Eesti patrioodid, kellele on oluline see, mis suunas Eesti liigub ja mis

saab Eestist tulevikus. See oli tõepoolest unikaalne meeleavaldus, kus üht konkreetset korraldajat ei olnudki, sest tegemist oli kodanikualgatusega. Kohale tulnud inimesed olid D. Rütmani hinnangul sõbralikud ja entusiastlikud.

D. Rütman selgitas, meeleavaldust jälgisid kokku kuus kuni kaheksa politseiniku ja mitme päeva jooksul olnud ühtegi vahejuhtumit, kus oleks olnud vaja politsei sekkumist. Enamasti inimesed pidasid kõnesid, suhtlesid omavahel ja laulsid. D. Rütman tõi välja, et meeleavaldustel ei olnud kohapeal põhimõtteliselt ühtegi ajakirjanikku. D. Rütman leidis, et tema arvates sai Eesti korrumpereunud meedia ilmselt käsu see meeleavaldus maha vaikida.

D. Rütman sõnas, et kuna Vabariigi Valitsus tahtis antud meeleavaldusi maha suruda, siis alustas politsei oma jõuoperatsiooni, et inimesi ära hirmutada ja laiali ajada. Ühel ööl toodi Toompeale piirded ja Riigikogu esisel platsil viibimine keelati ära. Inimesi sunniti minema Vabaduse väljakule. Kohapeal olid eriüksuslased, rohelistes mundrites politseinikud koertega, erinevates mundrites politseiametnikud, sh Terviseameti mundrites, ja põhimõtteliselt märulipolitsei.

D. Rütman märkis, et isegi Vabaduse väljakul ei lubatud inimestel rahus meelt avaldada, toimusid vahistamised. Ta lisas, et ka teda kodanik Daniel Rütmanina vahistati ebaseaduslikult. D. Rütman selgitas, et ta kutsus inimesi üles olema rahulikud ja ning tegema politseiga koostööd. Samuti andis ta intervjuu Postimehele ning pärast seda ta vahistati ja viidi vilkurite saatel politseijaoskonda.

D. Rütman sõnas, et meeleavaldustel ei lubatud inimestel muusikat kuulata ja tänaval olles omavahel suhelda. D. Rütmani hinnangul oli tegemist räige põhiseaduse rikkumisega. Põhiseaduse § 47 sätestab ühemõtteliselt, et kõigil on õigus ilma eelneva loata rahumeelselt koguneda ja koosolekuid pidada. Nende meeleavalduste pidamiseks ei kasutatud helitehnikat, lava, poodiumit, tribüüni ega telki. Koosolekuid peeti viisil, mis ei nõudnud liikluse ümberkorraldamist. Seega, polnud mitte mingit seaduslikku kohustust avalikku koosolekut registreerida.

D. Rütman palus komisjoni liikmetel mõelda, millise rumaluse ja ebapädevuse tasemeni ollakse jõutud, et rahumeelne meeleavaldus politseiiriigi tekkimise vastu saadetakse märulipolitsei abil jõuliselt ja jõhkralt laiali. D. Rütman küsis, et millisesse utopiasse ollakse sattunud, et noor Eesti tšellomängija Silvia Ilves ei saa isegi Vabaduse väljakul vabalt üksi istudes Eesti hümnit mängida. D. Rütman sõnas, et politsei provotseeris, trahvis ja mõnitas antud meeleavaldustel vastutustundlikke ja patriootiliselt meelestatud eestlasi. Sellega hävitati Eesti politsei hea maine.

D. Rütman märkis, et kollektiivse pöördumise esitajad ei süüdistas otseselt politseinikke, kes täitsid vaid käsku. Süüdi on ebapädevad poliitikud, kes neid käsked andsid. Keegi peab meeleavaldustel toimunu eest võtma poliitilise vastutuse ja tunnistama seal tehtud vigu. Kuna meeleavaldustel toimus politseioperatsioon, siis selle eest vastutab vastava ala minister ehk siseminister.

D. Rütman sõnas, et ta mõistab, et põhiseaduskomisjoni liikmed kaitsevad eelkõige oma erakonda, oma koalitsioonipartnerit ja oma imagot, aga samas on õigusriigi toimimine ka põhiseaduskomisjoni liikmete huvides. Praegu koalitsioonis olev erakond võib olla varsti opositsioonis ja seega vajab Eesti kindlat põhiseaduse kaitset. Eesti peab olema õigusriik, kus teatud piirid on paika pandud ja iga kodanik on kaitstud võimul olevate ametnike omavoli eest. Eesti ei pea liikuma Valgevene või Venemaa suunas, kus põhiseadus on ilus ja deklaratiivne formaalsus ning riigivõimul ei ole piire.

D. Rütman märkis, et keegi peab võtma poliitilise vastutuse rahulike meeleavalduste mahasurumise eest. Eesti ei tohiks olla riik, kus ministri määrused on tugevama jõuga kui

põhiseadus.

Toomas Kivimägi sõnas, et antud juhul ei anna ta hinnangut sellele, mida kollektiivse pöördumise esitajate esindaja ette kandis. Vabariigi Valitsuse seaduse § 12 sätestab ministri volituste lõppemise alused ja seal on öeldud, et ministri volitused lõppevad: tema tagasiastumisel; tema surma korral; peaministri ettepanekul Vabariigi Presidendi otsuse alusel; talle Riigikogu poolt umbusalduse avaldamise korral; tema suhtes süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisel; Vabariigi Valitsuse tagasiastumisel. T. Kivimägi märkis, et seega puudub põhiseaduskomisjonil pädevus avaldada ministrile umbusaldust.

Daniel Rüütmann sõnas, et põhiseaduskomisjoni liikmed on erinevate erakondade esindajad ja nemad saavad oma erakonnakaaslastega sellest rääkida.

Toomas Kivimägi selgitas, et ministrile umbusalduse avaldamiseks on vaja 21 Riigikogu liikme allkirja. Kindlasti on antud kollektiivne pöördumine üks võimalik dokument, mille alusel üks või teine erakond või fraktsioon oma otsused ja järeldused teevad.

T. Kivimägi märkis, et nii peaministrile kui ka siseministrile on olnud sellel teemal mitmeid arupärimisi ja nad on pidanud vastama küsimustele ka Riigikogu infotunnis. Samuti on põhiseaduskomisjon arutanud meelevaldustel toimunut Riigikogu otsuse „Riigikogu uurimiskomisjoni moodustamine aprillis 2021 Tallinna kesklinnas toimunud politseioperatsiooni seaduslikkuse ja proportsionaalsuse selgitamiseks“ eelnõu (379 OE) raames. Seega, on antud teemat Riigikogus teatud määral käsitletud.

Paul Puustusmaa tänas kollektiivse pöördumise esitajate kontaktisikut pöördumise eest ning nentis, et tegemist on suure probleemiga. P. Puustusmaa märkis, et meelevaldustel toimunut on Riigikogus tähele pandud ja võimalusel antakse Riigikogus toimunule ka võimalikult õiglane ja pädev hinnang.

Daniel Rüütmann sõnas, et ta kõneleb rahva nimel ning palub rahvalt mandaadi saanud Riigikogult, et Riigikogu tuleks rahvale appi ja võtaks vastutusele need, kes peavad meelevaldustel toimunu eest vastutust kandma.

Toomas Kivimägi märkis, et EKRE fraktsiooni saadikud on teravalt pöördumises toodud probleemidel silma peal hoidnud ja nad on neid teemasid tõstatanud mitmeid kordi nii Riigikogus kui ka põhiseaduskomisjonis.

T. Kivimägi sõnas kokkuvõtteks, et põhiseaduskomisjon teavitab siseminister Kristian Jaanit käesolevast kollektiivsest pöördumisest ja siseminister saab ise otsustada, kas ta astub ametist tagasi või mitte. Kuna põhiseaduskomisjon ei saa algatada ministrile umbusalduse avaldamist, siis tegi T. Kivimägi põhiseaduskomisjonile ettepaneku, et vastavalt Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse (RKKTS) §-le 152¹³ p-le 5 kollektiivses pöördumises esitatud ettepanek tagasi lükata.

Oudekki Loone küsis, et kas komisjon peab tingimata võtma mingi seisukoha antud kollektiivse pöördumise kohta ja kas komisjon peab tegema otsuse, kuivõrd see ei ole põhiseaduskomisjoni pädevuses avaldada ministrile umbusaldust?

Toomas Kivimägi vastas, et RKKTS näeb ette, et kollektiivset pöördumist tuleb menetleda kolme kuu jooksul ja otsus tuleb langetada kuue kuu jooksul. Mõistlik on formaalne otsus kohe ära teha. RKKTS § 152¹³ näeb ette valikud komisjoni võimalikeks otsusteks, millest üks näeb ette esitatud ettepaneku tagasi lükkamise.

Daniel Rüütmann küsis, et kas oleks võimalik, et põhiseaduskomisjon tutvustaks antud kollektiivset pöördumist kogu Riigikogu koosseisule? Oluline on see, et pöördumises toodu

jõuaks kõigi Riigikogu liikmeteni, et nad lähtuksid ministriile umbusalduse avaldamise korral oma südametunnistusest.

Toomas Kivimägi vastas, et käesolev kollektiivne pöördumine on kättesaadav kõikidele Riigikogu liikmetele ja see on avaldatud Riigikogu koduleheküljel.

Paul Puustusmaa leidis, et ettepanek tagasi lükkamine ei ole kõige mõistlikum, sest sellega antakse avalikkusele vale signaal. Põhiseaduskomisjonil on võimalik kasutada ka muid seadusega ette nähtud meetmeid selle probleemiga tegelemiseks. Põhiseaduskomisjonil on näiteks võimalik kõnealusel teemal algatada olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu, samuti on võimalik edastada see probleem lahendamiseks Vabariigi Valitsusele. Peaminister saab samuti anda adekvaatse hinnangu ning kui peaminister mõistab, et PPA juht on ületanud oma volitusi või probleemi lahendamist halvasti juhtinud, siis saab ka peaminister teha omalt poolt ettepaneku siseministri tagasikutsumiseks. Ettepaneku tagasi lükkamine ei ole ainus lahendus, sest rahvale on vaja anda mõistlik signaal, et neid ei ole jäetud tähelepanuta.

Toomas Kivimägi selgitas, et tema seisukoht, mille kohaselt võiks kollektiivses pöördumises esitatud ettepaneku tagasi lükata, tugineb formaalsele asjaolul, et põhiseaduskomisjonil ei ole pädevust algatada umbusalduse avaldamist ministriile. P. Puustusmaa saab esitada alternatiivse ettepaneku, mida põhiseaduskomisjon saab hääletada.

Kert Kingo toetas P. Puustusmaa ettepanekut võtta antud teema Riigikogus eraldi punktina käsitlemisele, sest sellega näitaksid rahvasaadikud rahvale, et nende probleeme võetakse tõsiselt.

Paul Puustusmaa tegi ettepaneku korraldada kollektiivses pöördumises tõstatatud teemal avalik istung.

Toomas Kivimägi pani hääletusele ettepaneku tuginedes RKKTS § 152¹³ p-le 5 esitatud ettepanek tagasi lükata (poolt 5: Maria Jufereva-Skuratovski, Toomas Kivimägi, Oudekki Loone, Marko Torm, Mart Võrklaev; vastu 2: Kert Kingo, Paul Puustusmaa; erapooletuid 0).

Ettepanek leidis toetuse.

T. Kivimägi sõnas, et kuna tema esitatud ettepanek leidis komisjoni enamuse toetuse, siis ei ole põhjust panna hääletusele P. Puustusmaa esitatud ettepanekut.

Otsustati:

5.1. Esitatud ettepanek tagasi lükata (poolt 5: Maria Jufereva-Skuratovski, Toomas Kivimägi, Oudekki Loone, Marko Torm, Mart Võrklaev; vastu 2: Kert Kingo, Paul Puustusmaa; erapooletuid 0).

6. Kollektiivse pöördumise „Ka kõrgemad riigiteenistujad saavad väiksema palgaga hakkama“ arutelu

Vahur Kollom sõnas, et tal on suur au esindada 1292 inimest, kes andsid allkirja kollektiivsele pöördumisele „Ka kõrgemad riigiteenistujad saavad väiksema palgaga hakkama“. Allkirjastajad leidsid, et kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seadusest tulenev palgatõus kriisi ajal riivas inimeste õiglustunnet. Riigikogu ja Vabariigi Valitsus peavad käituma ettevõtjatega solidaarselt ja vähendama raskel ajal kõrgemate riigiteenijate ametipalka. Samuti peab ära kaotama Riigikogu liikme kuluhüvitised ning vähendama erakondade riigipoolset rahastamist poole võrra.

V. Kollom märkis, et kollektiivse pöördumise puhul on tegemist viimase Eesti Vabaerakonna

algatusega. Eesti Vabaerakond juhtis oma eksistentsi jooksul korduvalt tähelepanu poliitikute priiskamisele ja esitas Riigikogus nii petitsioone kui ka vastavaid seaduseelnõusid.

V. Kollom tõi välja, et kaks aastat järjest ehk koroonapandeemia ajal on kõrgemate riigiteenijate palgad tõusnud. Pöördumise esitajad leiavad, et riigi kärpeplaan on saanud alguse vales otsusest. Erakonnad, valitsus ja Riigikogu liikmed peavad näitama isiklikku eeskujut ja kärpimine peab saama alguse kõrgemate riigiteenijate palgade ja hüvede vähendamisest.

V. Kollom märkis, et pöördumise esitajad loodavad, et kollektiivne pöördumine ei jää koguma tolmu põhiseaduskomisjoni sahtlisse, vaid selle teemaga tegeletakse sisuliselt edasi, mille tulemusena jõutakse välja seadusandliku algatuseni, mis võetakse Riigikogu poolt seadusena vastu.

Toomas Kivimägi sõnas, et tal on hea meel märkida, et kollektiivse pöördumise esitajate poolt välja toodud teemad on vähemalt eelnõu tasandil menetluses ja üks ka menetlusesse tulemas. Esiteks ettepanek, mis puudutab erakondadele riigieelarvest eraldatava toetuse vähendamist, siis sellel teemal on praeguse koalitsiooni moodustamise kokkuleppes ette nähtud erakonnaseaduse muudatuste ettevalmistamine. Erakonnaseaduse muutmise aruteludel saaks kaaluda ka pöördumises esitatud ettepanekut vähendada erakondadele makstavat riigipoolset toetust poole võrra. Praegu veel nimetatud eelnõud algatatud ei ole, aga selle algatamine on praeguse koalitsiooni kokkuleppes sees.

T. Kivimägi märkis, et ettepanek, mis puudutab kõrgemate riigiteenijate, sh Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse liikmete ametipalkade vähendamist 20 protsendi võrra, siis selles osas on oluline märkida, et Riigikogu menetluses on juba alates 25.03.2020 Isamaa fraktsiooni, Eesti Keskerakonna fraktsiooni ja Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni algatatud kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse muutmise seaduse eelnõu (166 SE). Nimetatud eelnõu on olnud Riigikogu menetluses juba üle aasta ja praegu ei ole sellega Riigikogu täiskogusse teisele lugemisele mindud. T. Kivimägi leidis, et tema arvates peaksid kokkulepped, mis puudutavad Riigikogu liikmete palkasid või kuluhüvitisi, olema nõu erakondade ülesed. Eelnimetatud eelnõu (166 SE) puhul ei ole kahjuks erakondade ülest kokkulepet saavutatud. Kui selle eelnõu aruteludega edasi minnakse, siis kindlasti saab selle käigus arutada ka käesolevat kollektiivset pöördumist.

T. Kivimägi selgitas, et mis puudutab ettepanekut kaotada Riigikogu liikmete kuluhüvitised, siis ka sellel teemal on üks eelnõu Riigikogu menetluses - Riigikogu liikme staatuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (396 SE). See eelnõu on algatatud Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni ja Raimond Kaljulaidi poolt ning selle eelnõu algatajate ettepanek on vähendada Riigikogu liikmete kuluhüvitisi 33 %. Eelnõu algatajate ettepanek on see, et eelnõu jõustuks seadusena 01.01.2022 ja kuluhüvitiste vähendamine peaks kehtima kuni käesoleva Riigikogu koosseisu lõpuni. T. Kivimägi tõi välja, et põhiseaduskomisjon arutas nimetatud eelnõu oma käesoleva aasta 7. juuni istungil ja komisjoni enamus eelnõu ei toetanud, aga põhiseaduskomisjoni seisukoht on üksnes ettepanek Riigikogu täiskogule ja Riigikogu täiskogul on võimalik teha erinev otsus.

T. Kivimägi ütles kokkuvõtteks, et kõik kollektiivses pöördumises toodud teemad on praegu ühel või teisel moel arutusel. Mis nendest aruteludes saab ja millal nad tulemuseni jõuavad, on väga raske prognoosida. Samas saab kõnealuseid muudatusi teha üksnes parlament ise.

T. Kivimägi märkis, et Riigikogu liikmete palgade osas on Riigikohus teinud otsuse⁴, mille kohaselt saab Riigikogu liikme palka muuta üksnes Riigikogu järgmise koosseisu jaoks. Mis puudutab Riigikogu liikmete kuluhüvitisi, siis selles osas on Riigikohtu tõlgendus mõnevõrra

⁴ Riigikohtu üldkoogu 23.02.2009 otsus nr [3-4-1-18-08](#)

erinev ja kuluhüvitiste vähendamine sama koosseisu ajal ja jaoks on Riigikohtu arvates võimalik.

Paul Puustusmaa tänas kollektiivse pöördumise esitajate kontaktisikut ettepanekute eest, sest rahva arvamus on signaalina väga oluline. Pöördumises esitatud ettepanekud on tähelepanuväärsed, aga nende elluviimine on Eesti poliitilise süsteemi tõttu, mis on üles ehitatud vastandumisele, väga keeruline. Mis puudutab erakondadele makstava toetuse vähendamist poole võrra, siis vähemalt EKRE toetab seda täielikult. EKRE leiab, et erakondade rahastamine tuleks täielikult kaotada ja ühtlasi tuleks likvideerida Erakondade rahastamise järelevalve komisjon, mis sellisel juhul kaotaks oma funktsiooni. Paraku on enamus poliitilisi jõude selle vastu.

P. Puustusmaa märkis, et mis puudutab Riigikogu liikmete palkade vähendamist, siis see ettepanek on mõistlik ja arusaadav, aga paraku ei saa seadusest tulenevalt seda käimasoleva Riigikogu koosseisu puhul teha. Riigikogu saaks küll vähendada ametnike palkasid, aga see oleks silmakirjalik, kui Riigikogu liikmete palgad jääksid selle kõrval samaks.

P. Puustusmaa sõnas, et mis puudutab uue erakonnaseaduse väljatöötamist, siis nähes seaduseelnõude menetlemise kiirust, on ta lahenduseni jõudmise osas skeptiline. Seega võib öelda, et EKRE toetab enamust pöördumises esitatud ettepanekutest, aga nende muudatuste tegemine eeldab tugevat poliitilist kokkulepet ja tõenäoliselt võib seda teha järgmine Riigikogu koosseis.

Vahur Kollom ütles, et ta tänab EKRE-t toetuse eest, aga ta kindlasti ei kiida heaks EKRE mõtet kaotada ära Erakondade rahastamise järelevalve komisjon. See ei oleks hea demokraatlikele protsessidele.

Toomas Kivimägi selgitas, et praegune koalitsioon on kokku leppinud, et Erakondade rahastamise järelevalve komisjoni tegevust tuleb pigem tugevdada.

T. Kivimägi märkis, et mis puudutab P. Puustusmaa märkust erakonnaseaduse muudatuste kohta, siis neid tõesti praegu veel menetluses ei ole ja on raske öelda, millal täpselt jõutakse vastava eelnõuga Riigikogu ette. Erakondadele toetuse maksmise puhul on oluline see, et kui kunagi keelati ära ettevõtete annetused erakondadele, siis asemele loodi riigieelarvest makstavad toetused. Kui lubada uuesti ettevõtete annetusi erakondadele, siis ei oleks sellisel määral vajadust erakondi riigieelarvest toetada. Kui võimaldada ettevõtetal erakondi toetada, siis on aga arvestatavalt suurem risk, et ettevõtted hakkavad endale seaduseelnõusid nõ ostma.

Vahur Kollom sõnas, et erakondade rahastamisega seotud küsimus on kahtlemata laiem teema ja siin peaksid kõik erakonnad tegema sisulist koostööd, et jõuda ühisele lahendusele või kompromissile. Arvestama peaks ka nende erakondadega, kes on jäänud Riigikogust välja, et ka neile oleks tagatud teatud minimaalne rahastamine.

Toomas Kivimägi märkis, et need erakonnad, kes on jäänud Riigikogust välja, aga kogunud Riigikogu valimistel kahe protsendi hääleõiguslike kodanike hääled, saavad riigieelarvest toetust. Põhiseaduskomisjon arutas käesoleval istungil Raimond Kaljulaidi algatatud Riigikogu valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu (374 SE), mis puudutas kandideerimisel makstavat kautsjonit ja selle asendamist toetusallkirjadega.

Vahur Kollom leidis, et see oleks hea lahendus, kui need erakonnad, kes jäävad Riigikogust välja, saaksid vähemalt kautsjoni tagasi.

Toomas Kivimägi sõnas, et kollektiivse pöördumise vastuskirjas võiks eelpool toodud argumendid välja tuua. Erakondade rahastamise osas saab vastuskirja märkida, et praegune koalitsioon on välja töötamas erakonnaseaduse muudatusi ja seal on õige koht arutada ka

erakondade rahastamise küsimusi. Samuti on igal Riigikogu liikmel võimalik algatada vastavasisuline eelnõu.

T. Kivimägi lisas, et mis puudutab kõrgemate riigiteenijate ametipalku, siis on selge, et Riigikogu sama koosseisu palkasid vähendada ei saa. Kuluhüvitiste osas on Riigikohus küll näinud, et neid võib vähendada, aga T. Kivimägi leidis, et tema arvates on see põhiseaduse nõmõtte riive. Kuluhüvitiste vähendamise osas saab vastuskirjas märkida, et vastav eelnõu (396 SE) on Riigikogu menetluses ja selle üle toimub hääletus Riigikogu täiskogus.

T. Kivimägi ütles kokkuvõtteks, et tema ettepanek on käesoleva kollektiivse pöördumise kohta teha otsus: lahendada pöördumises püstitatud probleem muul viisil (RKKTS § 152¹³ p 6). See tähendab, et põhiseaduskomisjon edastab vastava pöördumise justiitsministrile, et pöördumist saaks kaaluda erakonnaseaduse muudatuste väljatöötamise juures. Samuti tuleneks otsus sellest, et Riigikogu liikmete palkade ja kuluhüvitiste osas on Riigikogu menetluses kaks eelnõu (166 SE ja 396 SE).

Otsustati:

6.1. Lahendada pöördumises püstitatud probleem muul viisil (konsensus: Maria Jufereva-Skuratovski, Kert Kingo, Toomas Kivimägi, Oudekki Loone, Paul Puustusmaa, Marko Torm, Mart Vörklaev).

7. Info ja muud küsimused

Muid küsimusi ei tekkinud.

(allkirjastatud digitaalselt)
Toomas Kivimägi
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Silja Tammeorg
protokollija